

KOREYS TILIDA NUTQ MADANIYATI VA ODOB-AXLOQ**Zayniddinova Sarvinoz Jamoliddin qizi***Toshkent shahar Òzbekiston Davlat Jahon tillari universiteti**Sharq filologiyasi Koreys tili yònalishi talabasi*99 471 02 41 sarvinozzayniddinova7@gmail.com**MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:28.08.2025**Revised: 29.08.2025**Accepted:30.08.2025***KALIT SO'ZLAR:***Koreys tili, nutq
madaniyati, odob-axloq,
hurmat shakllari, til
etiketi, ijtimoiy
munosabatlar, madaniy
aloqa, kontekstual nutq.**Mazkur maqolada koreys tilidagi nutq
madaniyati va odob-axloq normalari, ularning
ijtimoiy hayotdagi roli va til strukturasidagi aks
ettirilish shakllari tahlil qilinadi. Koreys tili nafaqat
lingvistik, balki madaniy qatlamlarga ham boy
bo'lib, har bir so'z va iborada hurmat, ehtirom,
vaziyatga mos muloqot ohangi mujassamdir.
Maqolada rasmiy-norasmiy uslub, hurmat
darajalari, nutqdagi kontekstga qarab tilni sozlash,
shuningdek jamiyatdagi o'zaro munosabatlar orqali
shakllangan axloqiy me'yorlar keng yoritiladi.***Kirish**

Har bir xalqning tili o'z madaniyati, tarixiy tajribasi va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Koreys tilida bu holat ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Koreys xalqining qadimiy urf-odatlarini, katta-kichikka hurmat, oilaviy qadriyatlar va jamiyatdagi intizom til orqali har bir muloqotda seziladi. Nutq madaniyati va odob-axloq me'yorlari koreys tilining asosiy asoslarini tashkil qiladi. Shuning uchun ham bu tilni o'rganish jarayonida grammatika va lug'atdan tashqari, qanday holatda qanday so'z ishlatish, kim bilan qanday ohangda gapirish, turli ijtimoiy holatlarda qanday nutq formulalaridan foydalanish kerakligini tushunish muhim ahamiyatga ega. Bu maqola ana shu jihatlarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, koreys tilida muloqotda axloqiy me'yor va til etiketi qanday aks etishini yoritadi.

Koreys tilidagi nutq madaniyati nafaqat og‘zaki muloqotda, balki yozma shaklda ham o‘z aksini topadi. Rasmiy maktublarda, elektron xabarlarida va hatto ijtimoiy tarmoqlarda yozilgan matnlar ham odob me‘yorlariga qat’iy bo‘ysunadi. Masalan, rasmiy yozishmalarda salomlashuv va minnatdorchilik iborolari har doim matn boshida yoki oxirida yoziladi: “안녕하십니까?”, “감사드립니다”, “항상 건강하시길 바랍니다” kabi iboralar yozma nutqdagi hurmat va e’tiborni bildiradi. Har bir yozma muloqotda vaziyatga mos jummalarni tanlash va ibora shakllarini ehtiyotkorlik bilan ishlatish talab etiladi.

Koreys tilida shuningdek, nomlar va murojaat shakllari orqali ham hurmat va odob-axloq me‘yorlari ifodalanadi. Biror kishining familiyasidan keyin “-씨” (janob/xonim) qo‘shimchasini qo‘llash odatiy hisoblanadi: “김씨”, “이씨”. Agar suhbatdosh yoshi kattaroq bo‘lsa yoki ijtimoiy mavqei yuqoriroq bo‘lsa, “-선생님” (o‘qituvchi, ustoz) yoki “-님” qo‘shimchalari ishlatiladi: “박 선생님”, “이사님”. Bunday shakllar nafaqat hurmatni, balki ijtimoiy qabul qilingan axloqiy muvozanatni ham bildiradi.

Shuningdek, koreys tilida gapirish tartibi va ohang ham odob me‘yorlari bilan bog‘liq. Nutqni haddan tashqari baland ovozda olib borish, suhbatdoshning gapini bo‘lib yuborish yoki o‘z fikrini haddan ortiq ishonch bilan aytish ko‘pincha salbiy qabul qilinadi. Aksincha, tinglash madaniyati, boshqani diqqat bilan eshitish, muloyim javob qaytarish koreys jamiyatida muloqotning muhim unsurlari sanaladi. Shu bois, koreys tilida muloqotni boshqarishda sabr-toqat va ehtirom ustuvor ahamiyatga ega.

Koreyscha muloqotda mos keluvchi tana harakatlari va yuz ifodalarining ham axloqiy ahamiyati bor. Suhbat davomida ko‘zga tik qarash yoki imo-ishoralar noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin. Ko‘p hollarda yoshlar yoshi kattalarga boshini egib salom beradi, ikki qo‘l bilan narsa uzatadi yoki qabul qiladi. Bu kabi noverbal (og‘zaki bo‘lmagan) muloqot usullari ham koreys tilidagi nutq madaniyatining ajralmas qismidir. Til va tana harakati uyg‘unligi jamiyatdagi axloqiy va madaniy qadriyatlarning barqarorligini saqlab tu radi.

Koreys tilida ixtisoslashgan muloqot kontekstlari ham mavjud. Masalan, ishbilarmonlik muhitida foydalaniladigan til rasmiy va tartibli bo‘lishi zarur. Bu holatda “회의록을 작성하겠습니다” (Yig‘ilish bayonnomasini tayyorlayman) kabi iboralar ishlatiladi. Do‘stlar orasidagi muloqot esa ko‘proq norasmiy, qulay va hissiy ifodalarga boy bo‘ladi:

“진짜?”, “대박!”, “정말 고마워” kabi iboralar orqali yaqinlik va samimiylik bildirilib, axloqiy me’yorlar doirasida erkinlik saqlanadi.

Yana bir muhim jihat — kechirim so‘rash va xatoni tan olish madaniyatining nutqdagi ifodalanishidir. Koreys jamiyatida xatoni tan olish zaiflik emas, balki odobning ko‘rinishi sifatida baholanadi. Shuning uchun “죄송합니다” (Kechirasiz), “실례했습니다” (Bezovta qildim), “부탁드립니다” (Iltimos qilaman) kabi iboralar til madaniyatining muhim vositalari hisoblanadi. Bu iboralar nafaqat muloqotni to‘g‘rilash, balki insonlar o‘rtasida ishonch va ehtiromni saqlab qolishga xizmat qiladi.

Koreys tilida nutq madaniyati chuqur ijtimoiy asosga ega bo‘lib, har bir so‘z tanlovi va jumla tuzilmasi muloqot ishtirokchilari o‘rtasidagi munosabatga bog‘liq. Suhbatdoshning yoshi, kasbi, mavqei, vaziyatning rasmiy yoki norasmiyligi nutqning uslubini belgilaydi. Bu holat tilning grammatikasida ham o‘z aksini topgan. Misol uchun, biror ishni bildiruvchi oddiy fe‘l turlicha aytiladi: 먹다 (yemoq) so‘zi o‘rtacha holatda ishlatiladi, hurmatli shaklda esa 드시다, norasmiy shaklda esa 그냥 먹어 (shunchaki ye) tarzida aytiladi. Bu esa koreys tilida nutq va axloqiy normalar bir-biri bilan bevosita bog‘liq ekanini ko‘rsatadi.

Hurmat shakllari koreys tilining asosiy komponentlaridan biri bo‘lib, ular orqali suhbatdoshga bo‘lgan munosabat darajasi ifodalanadi. Bu darajalar tilning leksikasi, morfologiyasi va sintaksisida ham ko‘zga tashlanadi. Rasmiy suhbatda -습니다/습시다 qo‘shimchalari ishlatiladi: 갑니다 (boradi), 합니다 (qiladi). Norasmiy, ammo hurmatli holatda esa -아요/어요 qo‘llaniladi: 가요, 해요. Yaqqol norasmiy holatda esa -아/어 ishlatiladi: 가, 해. Shuning uchun koreys tilini o‘rganishda nutqning kontekstual shakllanishi juda muhim bo‘lib, har qanday muloqotda tinglovchining maqomi inobatga olinadi.

Bundan tashqari, nutqdagi to‘g‘ridan-to‘g‘ri so‘zlashdan qochish, muloyimlik, kinoya orqali gapirish kabi madaniy xususiyatlar koreys tiliga xosdir. Bevosita inkor qilish yoki e’tiroz bildirish ko‘pincha odobsizlik sanaladi. Shu sababli ko‘plab iboralar yumshoq shaklda aytiladi. Masalan, “yo‘q” deyish o‘rniga “sal o‘ylab ko‘raman” yoki “bu biroz qiyinroq” kabi ifodalar ishlatiladi. Bu til madaniyati orqali koreyslar o‘zaro murosaga erishish, mehribonlikni saqlashga intilishadi.

Muloqotda kichik til unsurlarining ham axloqiy yuklamasi mavjud. Masalan, “-요” bilan tugagan iboralar ehtirom bildiradi, bu qo‘shimchani ishlatmaslik esa dag‘allik deb baholanishi mumkin. Oddiy holatda “감사합니다” (rahmat) iborasi o‘rniga “고마워” desangiz, bu faqat yaqin do‘stlar orasida maqbul hisoblanadi. Jamoat joylarida, ish muhitida yoki yoshi katta insonlar bilan muloqotda doimo rasmiy-hurmatli nutq talqin qilinadi.

Yana bir e‘tiborga molik jihat — koreys tilida xushmuomalalikning strukturalashganligi. Masalan, salomlashish, uzr so‘rash, minnatdorchilik bildirish, taklif qilish yoki rad etishda qat’iy nutq andozalari mavjud. “안녕하세요?” – umumiy salomlashuv, “죄송합니다” – uzr so‘rash, “괜찮습니다” – muammoni yo‘qligini bildirish kabi iboralar ma’lum etik me‘yorlarga bo‘ysunadi. Bularni bilmagan odam til jihatdan emas, balki axloqiy nuqtayi nazardan ham noto‘g‘ri tushunilishi mumkin.

Shuningdek, koreys nutq madaniyatida sukut va jim turish ham muhim vosita hisoblanadi. Har doim so‘zlashish emas, balki vaziyatga qarab jim turish, e‘tiborni tinglovchiga qaratish va shoshmasdan gapirish madaniyatli inson belgisi sifatida qaraladi. Nutqdagi pauzalar, ovoz ohangidagi sokinlik va mulohazali ifodalar koreys muloqot madaniyatining ajralmas qismi sanaladi.

Til madaniyati doirasida kamtarlik, o‘zini past tutish va boshqalarning yutuqlarini ko‘tarish ham asosiy me‘yorlardan biridir. Suhbat davomida o‘zini yuqori darajada ko‘rsatish, maqtanish yoki bevosita buyruq berish madaniy jihatdan yot hisoblanadi. Bu holat iboralarda ham aks etadi: “제가 조금 도와드릴게요” (men ozgina yordam bera qolay) kabi gaplar orqali til egasi o‘zini past, tinglovchini esa yuqori mavqeda ko‘rsatadi. Bu esa jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy muvozanatni saqlab turadi.

Xulosa:

Koreys tilida nutq madaniyati va odob-axloq me‘yorlari bevosita til strukturasi, so‘z tanlovi, fe‘l shakllari va muloqot uslubida aks etgan. Har bir suhbat vaziyatga, suhbatdoshning mavqeiga mos tarzda olib boriladi. Bu tilni o‘rganayotgan har bir inson uchun nafaqat grammatika va lug‘atni bilish, balki muloqot madaniyatiga hurmat bilan yondashish zarurdir. Koreys tilida to‘g‘ri va madaniyatli so‘zlashish orqali jamiyatdagi o‘zaro hurmat, axloqiy tartib va muvozanat saqlanadi. Shu sababli nutq madaniyati koreys tili va madaniyatining ajralmas, asosiy komponentlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sohn, H. S. (2001). *The Korean Language*. Cambridge University Press
2. Lee, I. & Ramsey, S. R. (2000). *The Korean Language*. SUNY Press
3. Choo, M., & O'Grady, W. (2003). *The Sounds of Korean: A Pronunciation Guide*
4. KoreanClass101 – www.koreanclass101.com
5. National Institute of Korean Language – www.korean.go.kr
6. Talk To Me In Korean – www.talktomeinkorean.com

